

Андреас Гросс: «Україні потрібна нова революція»

20–21 вересня до Києва завітала делегація спостерігачів Парламентської асамблеї Ради Європи для проведення передвиборчого моніторингу та оцінки ходу електоральної кампанії в Україні. Після зустрічі з українськими високопосадовцями, дипломатами, представниками основних політичних партій, громадськими діячами та журналістами вона закликала нашу владу вжити низку заходів для забезпечення вільних виборів, плюралізму в ЗМІ та відмови від зловживання адміністративним ресурсом Матеріал друкованого видання

№ 39 (256)

від вчора

«Український тиждень»

Про оцінку ПАРЕ передвиборчої ситуації в Україні Тиждень спілкувався з головою делегації, лідером групи соціалістів у Раді Європи Андреасом Гроссом.

У.Т.: Чи могли б ви поділитися своїми враженнями від спостереження за передвиборчим процесом в Україні?

- Я надзвичайно стурбований політичною ситуацією у вашій країні. Найбільше вражає те, що сьогодні українське суспільство не має реальної політичної альтернативи. Більшість громадян почуваються безпорадними, усвідомлюючи той факт, що політика цілковито заправляється грошима. Люди, які брали участь у Помаранчевій революції, сьогодні надзвичайно пригнічені й зневірені у своєму майбутньому, ніхто не хоче якимось чином змінити ситуацію. Вільно мислячі громадяни переважно емігрують за кордон, і мало хто з них хоче повертатися назад. Тільки відкрите і плюралістичне суспільство може привабити їх. Натомість, воно закрите і контрольоване великими грошима та олігархами. Я спостерігаю за виборами у вас із 1997 року і з цього часу відвідав Україну понад 30 разів. І тільки тепер розвіяв більшість ілюзій. Складається враження, що українські партії борються виключно за вузькоогоїстичне бажання здобути владу, а не за суспільні інтереси. Немає якогось конструктивного діалогу. Політсили не чують одна одну. Уряд ігнорує опозицію, а опозиція – уряд. Усе в чорно-білих тонах, а політика не може бути тільки такою.

У.Т.: Як ПАРЕ оцінює ситуацію з планованим наступом влади на незалежні медіа в останні кілька місяців?

– Ситуація з медіа в Україні катастрофічна, вона символізує, що ви рухаєтесь у неправильному напрямку. Найбільше вражають численні факти купівлі новин у ЗМІ, особливо на телебаченні. Усі великі приватні канали, за винятком ТВі (який стрімко втрачає свою аудиторію через відрізання доступу до нього глядачів), належать олігархам, що визначають рівень демократії в медіа. У вас немає жодного плюралізму в теле- і радіопросторі. Це підриває основи професійної журналістики і є, власне, її кінцем. Водночас судова гілка цілковито підконтрольна владі. ВЗважаючи на все це, ви можете думати, що вам потрібна нова демократична революція. Але, щоб зробити це, необхідно почекати років 25, щоб відбулася зміна поколінь, адже ви не можете робити революцію кожні десять років. Читайте також: Делегація ПАРЕ: Наступні вибори стануть лакмусовим папірцем відданості України демократичним принципам (повний текст заяви)

У.Т.: Чи відповідає запроваджений українською владою порядок формування виборчих комісій стандартам Ради Європи?

- Формування і склад виборчих комісій в Україні, на мою думку, – це повний фарс. Насамперед через їхню тотальну однобічність. Головна умова функціонування виборчих комісій на всіх рівнях – від дільничних до центральної – відбір людей, що мають виконувати функції рефері, а не гравців. А у вашій ситуації надто багато гравців, які виступають за одну команду. В Україні більшість громадян втратили довіру до виборчого процесу, позаяк не створено умов для проведення цілком прозорого і вільного волевиявлення, відсутній плюралізм у ЗМІ, є вкрай обмежене коло джерел об'єктивної й достовірної інформації. Люди почуваються безпорадними. І це ознака дегенерації політичного процесу в державі. Саме тому у вас так багато цинізму і відсутня якась альтернатива владі грошей у політиці. Остання може бути збалансована тільки владою громадянського суспільства, але сьогодні українці втрачають віру в себе та своє майбутнє. І це надзвичайно прикро.

У.Т.: Уряд Януковича намагається переконати міжнародну громадськість у можливості контролю за ходом виборів, застосувавши путінську технологію відеоспостереження на дільницях. Як ви оцінюєте ефективність цієї технології?

- У Росії відеоспостереження на дільницях відіграло для Кремля контрпродуктивну роль, оскільки дало можливість опозиції засвідчити, що саме відбувалося на виборах у березні 2012 року. Камери також допомогли під час підрахунку голосів. Тоді як в Україні ми чуємо від голови ЦВК, що він не знає, як застосовувати закон про відеоспостереження на виборах: чи працюватимуть камери після закінчення голосування та початку підрахунку голосів і чи в такому разі той запис здійснюватиметься тільки для внутрішнього користування ЦВК, чи для громадськості загалом. Це також свідчення того, як у вас працює парламент, де закони ухвалюються без

попереднього обговорення і дискусій, як у сталінські часи. Ви маєте закон, який важко імплементувати на практиці. І ми на цьому наголошували під час зустрічі з головою ЦВК, адже не можуть виборчі комісії вирішувати кожна по-своєму, як здійснюватиметься відеоспостереження на дільницях. Це також ознака тотальної кризи демократичних інституцій в Україні. Оскільки ви маєте документ, який не сприяє організації виборів. Він, навпаки, є джерелом конфліктів та непорозумінь, що може бути додатковим елементом делегітимізації виборів. Електоральний процес потребує максимальної прозорості й чіткості в його проведенні, а у вас він так погано організований, створено стільки проблем і законодавчих лакун, що результат не може бути задовільним. І закон про відеоспостереження – типове свідчення цього.

У.Т.: Чи можна в такому разі вже зараз говорити, що українська влада провалила свій тест на вільні вибори і демократію загалом?

- Дуже рано про це говорити. Та коли я бачу все, що відбувається зараз в Україні, у мене посилюється песимізм. Найгірше – великі гроші, що визначають українську політику, внаслідок чого всі передвиборчі обіцянки та програми партій нівелюються і люди не довіряють політикам. Це катастрофічна ситуація в розвитку демократичного суспільства. Тому мої прогнози песимістичні. Але в душі я завжди вірю в те, що ви зможете змінити ситуацію, хоча для цього доведеться зробити дуже багато.

У.Т.: Як ви оцінюєте ухвалений ВР у першому читанні законопроект про відновлення кримінальної відповідальності за наклеп?

- Найгірше робити такі речі напередодні виборів. Законопроект украї погано підготовлений. Його єдина і головна мета – залякати суспільство та унеможливити відкриті політичні дискусії в медіа. У такому делікатному питанні, як наклеп, потрібно максимально враховувати досвід демократичних країн і насамперед застосовувати стандарти Ради Європи, ЄС та ООН. А законопроект якраз їх відкидає.

У.Т.: Нещодавно поступово почали окреслюватися спроби влади насадити в Україні елементи поліційної держави за російським зразком. Чи можна стверджувати, що досвід РФ є «передовим» для режиму Януковича?

- Я вас трішки здивую. Україна за тенденціями демократичного розвитку сьогодні має гірший вигляд, ніж Росія. Передусім тому, що у вас немає великих демонстрацій. Починаючи з грудня минулого року в РФ протести стали індикатором пробудження громадянського суспільства, і зараз там можна спостерігати чимало позитивних тенденцій розвитку, у той час як в Україні цього не відбувається. Так, у вашій країні вісім років тому була революція, але відтоді мільйони українських громадян розчарувалися і повернулися спиною до політики. Сьогодні я бачу чимало схожостей із ситуацією часів Кучми, зокрема в питанні утисків свободи слова. Після революції багато хто вважав, що свободу слова неможливо обмежити, та нині вона фактично зруйнована. В Україні спостерігається регрес у стані демократії, а в Росії все ж таки певний прогрес. На моє особисте

переконання, Янукович сьогодні не так наслідує Путіна, як намагається побудувати власний клан – «Сім'ю» – і кланізувати всю українську політику. І це набагато гірше.

У.Т.: Чи розглядатиметься українське питання на жовтневій сесії ПАРС?

- У жовтні ми не обговорюватимемо питання України, зважаючи на вибори. Водночас на пленарному засіданні буде зачитана доповідь щодо Росії і прийнята відповідна резолюція. Але повернемося до українського питання на зимовій сесії ПАРС в січні 2013 року. Наша делегація моніторитиме електоральний процес в Україні й підготує відповідний звіт про вибори.

У.Т.: В одному зі своїх останніх інтерв'ю для австрійського видання Die Presse міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко заявив, що уряд не звільнить Тимошенко, щоб підписати Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. Схоже, жодні заклики та переконування нашої влади з боку європейської спільноти не матимуть бодай якихось наслідків...

- Як я розумію, ваш міністр закордонних справ готовий пожертвувати євроінтеграційними прагненнями більшості українських громадян заради особистих поррахунків правлячого класу з колишньою прем'єркою. Вважаю, що інтерес 45 млн людей набагато вищий за політичну помсту. Пані Тимошенко могла бути покарана за свої помилки в політичний спосіб, зокрема через вибори, а не через криміналізацію неправильних урядових рішень. Якщо Угода про асоціацію з ЄС не буде підписана, то в найближчі п'ять років Україна суттєво програє в економічному та соціальному плані. Вашому суспільству доведеться заплатити високу ціну за таке рішення. То буде програш для кожного громадянина. Аби не допустити цього, український уряд повинен робити все можливе, щоб підписати цю угоду.

У.Т.: Нещодавно Сенат США ухвалив проект резолюції, який передбачає можливість застосування санкцій проти українських високопосадовців у разі невиконання вимоги про звільнення Тимошенко та інших ув'язнених лідерів опозиції. Чи здатна Рада Європи вжити певних заходів тиску на офіційний Київ?

- Я не прихильник «чорної педагогіки». Це можуть робити США та ЄС, які мають політичну, економічну та військову силу. В Раді Європи є інший різновид міжнародного важеля впливу – сила цінностей і повага до принципів. Ми не застосовуємо санкцій, це не наш інструментарій, не наша валюта. Можемо тільки переконувати, а не тиснути і змушувати до чогось за допомогою накладання певних обмежень.

У.Т.: За роки правління Януковича в Україні значно зріс вплив олігархів на вітчизняну економіку та політику. Як це впливає на стан демократії в країні?

- Це запитання, яке я ставив багатьом людям у вашій країні й на яке не міг отримати чіткої відповіді. У жодній іншій державі Європи немає таких впливових і могутніх олігархів, як в Україні. Це свідчить про надзвичайну живучість спадщини тоталітаризму і водночас про слабкість громадянського

суспільства. У вас дуже мало політичних сил, які прагнуть об'єднання країни, і так багато партій, які розколюють суспільство. Зважаючи на травми тоталітаризму, зокрема штучно організований Сталіним Голодомор 1932–1933 років, який забрав мільйони життів, багато людей бояться політики. Водночас було допущено жахливі помилки на початку незалежності, які за умов слабкості верховенства права і поганого розуміння необхідності лібералізації ринку призвели до утвердження олігархічної системи. Нам потрібне спільне розуміння того, чому це трапилося і що потрібно зробити, щоб змінити цю ситуацію.

Андреас Гросс – народився 1952 року, співзасновник Інституту прямої демократії в Цюриху (1989), депутат швейцарського парламенту (від 1991), представник Швейцарії в Раді Європи (від 1995), віце-президент ПАРЄ (2002–2004), голова фракції соціалістів у ПАРЄ (від 2008). Від Ради Європи не раз брав участь у спостережанні за виборами в країнах пострадянського простору